

להלכה נפסק שיוצא אפילו במוות אחד מהם (רמב"ם הל' רוצח ושמה"נ ז, ט).

ב. אם משנגמר דינו של הרוצח מת הכהן הגדול – אינו גולה (קל וחומר; ומה מי שגלה כבר יצא עכשיו, מי שלא גלה אינו דין שלא יגלה. אביי).

ואם עד שלא נגמר דינו מת הכהן – אם מינו אחר תחתיו לפני שנגמר דינו – יוצא במיתתו של שני, ואם לא מינו עד שנגמר דינו – אינו יוצא לעולם. [ואולם אם יש כהן שעבר וכדו', הרי לפי הצד דלעיל שיוצא במיתת אחד מהם בלבד – יוצא במיתתו של הכהן שעבר].

ג. הרוצח כהן גדול בשגגה, וכן כה"ג שרצח בשגגה – אינו יוצא משם לעולם (כשלא היה כה"ג אחר). נחלקו ראשונים באופן שמינו כה"ג אחר לפני גמר דין.

ד. רוצח שנגמר דינו לגלות ומת – מוליכים עצמותיו לעיר מקלט ושם הוא נקבר (לשוב לשבת בארץ – זו קבורה) עד מות הכהן. ובמות הכהן הגדול מחזירים עצמותיו לקברי אבותיו (ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרצח אל ארץ אחזתו).
דנו האחרונים האם חובה להחזיר או רשות.

ה. הוברר שהכהן הגדול בן גרושה או בן חלוצה – נחלקו אמוראים בדבר; ובארו בגמרא שלפי דעת רבי אליעזר הסובר שעבודתו שלמפרע נפסלה – לא נחלקו שאינו חוזר ע"י שנתגלה שהוא חלל, שהרי בטלה הכהונה למפרע. אבל מחלוקתם אליבא דר' יהושע הסובר שלא נפסלה עבודתו למפרע – האם 'בטלה' כהונה ואינו יוצא [ורק לענין כשרות העבודה גזרת הכתוב היא להכשיר], או 'מתה' ויוצא. הרמב"ם פסק 'בטלה כהונה' ואינו יוצא לעולם.

דף יב

כח. א. אלו טעויות טעה יואב ואלו יטעה שרו של רומי בענין קליטת רוצח?

ב. האם תחום עיר המקלט קולט, והאם מותר לרוצח לשבת בשטח תחום העיר, או צריך לישב בתוכה דוקא?
ג. האם ניתנה עיר מקלט לקבורה?

ד. האם מותר לרוצח לצאת מעיר המקלט לצורך? מה דינו של רוצח שיצא מעיר מקלט שלא כדין?

ה. אב שהרג את בנו בשגגה, באופן שחייב גלות – האם יש בו דין 'גואל הדם'?

ו. מה דין רוצח שהרג בשגגה בעיר מקלטו, וכן בן לוי שהרג בעיר מקלט שהיא עיר מגוריו?

ז. האם ישראל במדבר היו מגלים את הרוצח, ולהיכן?

א. יואב טעה וסבר שתפיסתו בקרנות המזבח מצילתו, וגם במזבח שבבמה (רב), וכן (הוסיף אביי) סבר שהמזבח קולט זר. ובאמת אין המזבח קולט אלא על גגו (מעם מזבחי תקחנו למות – ולא מעל מזבחי), ובבית עולמים (מזבחי), ולכהן כשעבודה בידו.

לכאורה משמע שמזבח של שילה לא קלט את הרוצחים, וכן משמע ברמב"ם. אך לפרש"י

כאן יתכן שרק מזבח של במה אינו קולט, אבל של שילה – קולט (עפ"י שפת אמת זבחים קיז).

טעויות שרו של רומי לעתיד – שיסבור שבצרה תקלוט אותו, ואינו כן אלא בצר היא זו שקולטת, ובשוגג ולא במזיד, ולאדם ניתנה קליטה ולא למלאך (ריש לקיש).

ב. תחום העיר קולטת, אבל אין לדור בתחומה כי אם בתוכה (וישב בה), ואף לא במחילות שמתחת הקרקע בשטח התחום.

היה הרוצח דר בתחומה והרגו גואל הדם – כתב המאירי שהוא פטור. ובחזו"א נקט שחייב.

ג. לא ניתנה עיר מקלט לקבורה (והיו הערים להם לשבת... לבהמתם ולרכשם ולכל חיתם), מלבד הרוצחים עצמם שמתו עד שמת הכהן הגדול (כנוצר למעלה).

ד. אין הרוצח יוצא מעיר מקלט לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות, ואפילו ישראל צריכים לו, ואפילו שר צבא ישראל כיואב בן צרויה – אינו יוצא משם לעולם (אשר נס שמה – שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו).

ואם יצא; לדברי רבי יוסי הגלילי, מצוה ביד גואל הדם להורגו (ורצח גאל הדם את הרצח). ואם אין גואל – רשות ביד כל אדם (נראה שדרש כן מאין לו דם).

לדברי רבי עקיבא, רשות ביד גואל הדם, ואיסור לשאר כל אדם.

לדברי אליעזר, וכן אמר מר זוטרא בר טוביה בשם רב: אסור להורגו אפילו לגואל הדם, עד עמדו לפני העדה למשפט.

א. הלכה כרבי עקיבא. ואם הרגו אדם אחר – נחלקו הראשונים בגרסה, האם נהרג על כך אם לאו.

ב. יש מי שכתב [לפי רבי עקיבא] אפילו קודם שהגיע לעיר, אם הרגו כל אדם אינו חייב עליו

(מאירי). ואין כן דעת האחרונים (מנ"ח תי; חזו"א יז ועוד – מובא ב'בירור הלכה').

יצא בשוגג מעיר מקלטו, נחלקו הברייתות האם דמו מותר (יצא יצא), אם לאו (דיברה תורה כלשון בני אדם). ואמר אביי, מסתבר כפי הדעה שאינו נהרג.

ופסק הרמב"ם (ה) שאם יצא בשוגג, כל ההורגו גולה על ידו.

ה. אב שהרג בנו בשגגה, אסור לבנו אחר להורגו [בין למאן דאמר מצוה ביד גואל הדם בין למ"ד רשות], ואולם בנו של הנרצח שהוא נכדו – מותר.

ו. רוצח שהרג בשגגה בעיר מקלט – גולה לשכונה אחרת באותה העיר (שהרי אסור לו לצאת מהעיר). ובן לוי שהרג במקום מגוריו – גולה לעיר אחרת. גלה לפלכו – פלכו קולטו.

יש מפרשים שבדיעבד שלא גלה לעיר אחרת אלא בתוך עירו משכונה לשכונה – נקלט

(ערש"י ותוס' זבחים קיז). והתוס' הוסיפו שאם גולה לעיר אחרת, רשאי לילך בכל העיר

ובתחומיה, ואם יגלה לפלכו [ואפשר אפילו לכתחילה] – לא יצא משכונה לשכונה.

עוד יתכן לפרש שהכוונה לומר שאם הרג בפלך אחר ממקום מגוריו, וגלה משם לפלכו שדר

בו – פלכו קולטו, שהרי קיים מצות גלות מהמקום שרצח. וכן כתב הרמב"ם (עפ"י שפת אמת

זבחים שם).

ז. ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה – מלמד שהיו ישראל מגלים במדבר, ולמחנה לוייה (לך מקום – בחייך ובמקומך).

מחנה לוייה שבשילה, אין בו תורת מחנה לוייה לקלוט (זבחים קיז).

אם אין לנרצח גואל דם, בית דין מעמידים לו גואל (סנהדרין מה:). לפרש"י (שם) דין זה נוהג גם בהורג בשגגה. ואילו הרמב"ן (ספר המצוות, מ"ע יג לרמב"ן) נוקט שדין זה אמור רק בהורג במזיד.

כט. מה דינו של אילן שעיקרו ברשות אחת ונופו נוטה ברשות אחרת – לענין קליטת הרוצח ולענין מעשר שני?

אילן שמקצתו בתחום עיר מקלט ומקצתו בחוץ – אם הרוצח נמצא על האילן בחלק שבפנים – אסור להורגו לכל הדעות בכל אופן.

ואם נמצא הרוצח בחלק שבחוץ – אזי אם עיקרו בפנים ונופו בחוץ לרבא, מותר לגואל הדם להורגו מבחוץ על ידי חצים וכדו', אבל לעלות דרך עיקרו שבפנים לנופו כדי להורגו – שנוי הדבר במחלוקת רבי יהודה וחכמים האם יכול להשתמש בעיקר כמדרגה לנוף. ולרב אשי אסור להורגו בכל אופן (כן פרש"י. ולהר"ם, יכול להרגו לרבי יהודה).

היה עיקרו בחוץ ונופו בפנים, והרוצח בעיקרו – בין לרבא בין לרב אשי, לחכמים מותר להורגו, שאין העיקר נגרר אחר הנוף. ולר' יהודה – אסור, שהעיקר הולך אחר נופו לחומרא.

לענין מעשר שני; מקצת מן האילן בירושלים ומקצתו חוצה לה – לדעת חכמים הנוף והעיקר אינם נגררים זה אחר זה, הלכך הכל תלוי אם הפירות נמצאים כנגד החומה ולפנים או מחוצה לה. ולרבי יהודה, היו נמצאים בנוף – נידונים כרשות הנוף, בין לקולא בין לחומרא. היו בעיקר – נגררים אחר הנוף לחומרא, אינו נאכל ללא פדיה וגם אינו נפדה שם.

כללו של דבר; לחכמים, אין הנוף נגרר אחר העיקר ולא העיקר אחר הנוף. לרבי יהודה, העיקר נגרר אחר הנוף לחומרא [ואף לקולא יכול העיקר להוות מדרגה לנוף, לעלות דרכו גואל הדם], ואילו הנוף אינו נגרר אחר העיקר בין לקולא בין לחומרא אלא נידון כרשות שהוא שם. מלבד לרב אשי לפרש"י, לרבי יהודה אף הנוף נגרר אחר העיקר לחומרא [לענין עיר מקלט].

דפים יב – יג

ל. א. האם מותר לכבד את הרוצח בשגגה, בגלותו לעיר המקלט?

ב. האם הרוצחים דרים בערי המקלט בחנם או מעלים שכר דיור?

ג. כשחוזר הרוצח למקומו – האם חוזר לשררתו שהיה בה?

א. רוצח שגלה לעיקר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו – יאמר להם: רוצח אני (וזה דבר הרצח). אמרו לו: אף על פי כן – יקבל מהם.

ב. לדברי רבי יהודה, מעלים שכר ללוויים. ולדברי רבי מאיר לא היו מעלים. אמר רב כהנא: מחלוקת בשש ערי המקלט, אבל במ"ב ערי הלוויים – דברי הכל מעלים שכר. ורבא אמר: מחלוקתם במ"ב, אבל בשש ערי המקלט – דברי הכל אין מעלים (שש ערי מקלט תהיינה לכם – לכל צרכיכם).

פסק הרמב"ם כרבי יהודה ורבא, שבשש ערים אין מעלים שכר, ובמ"ב – מעלים שכר לבעל הבית.

ג. רוצה שחזר במות הכהן; לדברי רבי מאיר חוזר לשררה שהיה בה (ישוב מופנה לגזרה שוה מעבד עברי, ושם נאמר ושב אל משפחתו ואל אחות אבתיו ישוב – כאבותיו). רבי יהודה אומר: לא היה חוזר לשררה שהיה בה (ושב אל משפחתו – ואינו שב למה שהחזיקו אבותיו. הרמב"ם (רוצח ז, יד) הוסיף טעם לכך שהוא מורד מגדולתו כל ימיו – הואיל ובאה תקלה גדולה כזו על ידו).
ואפילו לרבי מאיר, אין למנות את הרוצח לשום שררה חדשה, אם לא הוחזק בה הוא או אבותיו (עפ"י ריטב"א). ובעבירה אחרת שאינה דומה בחומרתה לרציחה, אם עשה תשובה אפשר שממנים אותו לשררה חדשה (עריטב"א ומאירי; משנ"ב סוס"י קנג).

פרק שלישי – 'אלו הן הלוקין'; דף יג

- לא. האם יש חיוב מלקות בעבירה שיש בה מיתת בית דין?
ב. האם יש חיוב מלקות בעבירה שיש בה עונש כרת?
ג. האם חיוב כרת וחייב קרבן צריכים אזהרה?

א. לדברי רבי ישמעאל, לוקים על לאו שיש בו מיתת בית דין. ולדברי רבי עקיבא אין לוקים. לפי ההסבר הראשון בגמרא וכן לדברי רבינא, מחלוקתם מדברת כשהתרו בו למיתה ולמלקות; לר' ישמעאל – לוקה ומת [ומיתה ומלקות נחשבים כעונש אחד, מיתה אריכתא – הלכך אין כאן 'שתי רשעיות'], ולר' עקיבא אין ב"ד מחייבים אדם שתי רשעיות (כדי רשעתו) אלא מת ואינו לוקה. ואילו רבא פרש שאם התרו בו למיתה – לכל הדעות אינו לוקה. ומחלוקתם מדברת כשהתרו בו למלקות בלבד; לר"ש לוקה ולרע"ק אין לוקים על לאו הניתן לאזהרת מיתת בית דין.
א. לפי הדעה הראשונה משמע שאם לא התרו בו למיתה אלא למלקות – לוקה אפילו לרבי עקיבא (כן נקטו התוס'). וכן משמע שנוקט רב אשי (בסנהדרין ט. ע"ש בתד"ה דאתרו). ואולם הלכה כרבא אליבא דרבי עקיבא, שלא שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקים עליו (רמב"ם סנהדרין יח. ולפי המבואר בתוס', כן נקטה בסתם הסוגיא בשבת קנד).
ב. מסורת מהגאונים שבזמן הזה שאין דנים דיני נפשות, העובר עבירה שיש בה מיתת בית דין, מלקים אותו בבית דין ומבזים אותו (עפ"י תשובת רב שר שלום גאון לו; הלכות קצובות עמ' 137; רב יהודאי ורב האי גאונים; פירוש המשנה לרמב"ם חולין א).

ב. חייבי כריתות [מלבד פסח ומילה שאין בהם 'לאו'], לסתם מתניתין – לוקים. וכן דעת רבי ישמעאל ורבי עקיבא (וכן הלכה). ורבי יצחק חולק (שלדעתו לכך יצאה אחותו מן הכלל לידון בכרת – ללמד על כלל חייבי כריתות שאינם לוקין).

ג. לפי המבואר בסוגיתנו, אין צורך באזהרה לא לחייב כרת ולא לקרבן [שהרי יש כרת בפסח ובמילה, הגם שאין בהן אזהרה. ומה שאין בהן קרבן – לא משום שאין שם אזהרה, אלא בגלל שהן מצוות שב'קום ועשה' ואינן דומות לעבודת כוכבים שמשם המקור לחיוב קרבן].
ואמנם מדברי הרמב"ם בכמה מקומות נראה שכרת צריך אזהרה. וכן משמע מדברי כמה ראשונים לענין קרבן. ואפשר שלפי הסבר רבינא אין הכרח לכל הנאמר מקודם, וכרת או קרבן צריכים אזהרה (עפ"י מפרשים אחרונים, וע' גם בחדושי הנצי"ב יומא פא).